

OZIQ-OVQAT BOZORI KONYUNKTURASINI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abduraxmonov Adxamjon Sultonboyevich

Namangan davlat texnika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada oziq-ovqat bozori konyunkturasini baholashda mavjud usullar tahlil qilinib, ularning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot davomida hududiy oziq-ovqat bozori xususiyatlari, narxlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va talab-taklif munosabatlari chuqur o'rganilgan. Shuningdek, konyunkturani baholashda iqtisodiy-statistik usullarni takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan. Muallif tomonidan bozordagi holatni tezkor va aniq baholash imkonini beruvchi zamonaviy raqamli texnologiyalar hamda axborot tizimlaridan foydalanish imkoniyatlari ham tahlil qilinib, tegishli ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat bozori, bozor konyunkturasi, talab va taklif, narx shakllanishi, iqtisodiy-statistik usullar, raqamlashtirish, bozordagi vaziyatni baholash, hududiy rivojlanish, axborot texnologiyalari, samaradorlikni oshirish.

Аннотация

В статье анализируются существующие методы оценки конъюнктуры продовольственного рынка и предлагаются научно-обоснованные направления по их совершенствованию. В процессе исследования детально изучены особенности региональных продовольственных рынков, ключевые факторы, влияющие на формирование цен, а также взаимоотношения спроса и предложения. Научно обоснована необходимость совершенствования экономико-статистических методов оценки конъюнктуры. Автором рассмотрены возможности использования современных цифровых технологий и информационных систем для оперативной и точной оценки ситуации на рынке и представлены соответствующие научно-практические рекомендации.

Ключевые слова: продовольственный рынок, рыночная конъюнктура, спрос и предложение, ценообразование, экономико-статистические методы, цифровизация, оценка рыночной ситуации, региональное развитие, информационные технологии, повышение эффективности.

Abstract

This article analyzes existing methods of assessing the conjuncture of the food market and proposes scientifically grounded recommendations for improving their effectiveness. During the research, the specific features of regional food markets, major factors influencing price formation, and supply-demand relationships were thoroughly studied. The necessity of improving economic-statistical methods for market conjuncture assessment was scientifically substantiated. Additionally, the author explores the potential for utilizing modern digital technologies and information

systems to rapidly and accurately assess market conditions, presenting relevant scientific and practical recommendations.

Keywords: food market, market conjuncture, supply and demand, price formation, economic-statistical methods, digitalization, market condition assessment, regional development, information technologies, efficiency enhancement.

KIRISH

Oziq-ovqat bozori mamlakat iqtisodiyotining strategik jihatdan muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, uning barqaror rivojlanishi aholining oziq-ovqat xavfsizligi va farovonligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Mazkur bozorda talab va taklif munosabatlarining o'zgarishi, narxlarning shakllanish mexanizmlari, shuningdek, konyunkturaning tezkor va aniq baholanishi iqtisodiy siyosatni samarali boshqarishda zarur hisoblanadi [1]. Oziq-ovqat bozorining barqarorligi va uning samarali boshqarilishi mamlakat aholisining hayot darajasini yaxshilash, iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash hamda iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Hozirgi kunda oziq-ovqat bozori konyunkturasini baholashda foydalanilayotgan an'anaviy usullar, ayniqsa statistik va iqtisodiy-matematik modellar bozor jarayonlarini to'liq aks ettira olmaydi. Bu usullar, odatda, uzoq vaqt talab qiladigan jarayonlarni o'z ichiga olib, bozorning tez o'zgaruvchanligi va real vaqt rejimidagi tahlil zaruratlarini to'liq qondira olmaydi. Shu sababli ushbu yondashuvlarni takomillashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion yechimlar asosida yangi metodik vositalarni joriy etish zarurati mavjud [2].

Xalqaro tajribada oziq-ovqat bozorlarini baholash va monitoring qilishda raqamli texnologiyalardan keng foydalanilmoqda. Bu esa bozor holatini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi, narx shakllanishini prognoz qilish aniqligini oshiradi hamda bozorni boshqarish samaradorligini ta'minlaydi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar orqali ma'lumotlarni avtomatik qayta ishlash, yirik hajmdagi axborotlarni tahlil qilish va tahlil natijalarini tezkor tarzda qaror qabul qilish jarayonlariga tatbiq etish mumkin [3].

Mazkur tadqiqot doirasida oziq-ovqat bozorining konyunkturasini baholashga oid mavjud usullar chuqur tahlil qilinib, ulardagi kamchiliklar aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, bozorni boshqarish samaradorligini oshirish, hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish hamda raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Oziq-ovqat bozori va uning konyunkturasini baholashga oid nazariy va amaliy jihatlar iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. Mazkur tadqiqot doirasida quyidagi asosiy manbalar chuqur tahlil qilindi:

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va bozor konyunkturasini tartibga solish muammolari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi PF-36-sonli "Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonida batafsil yoritilgan. Ushbu hujjatda oziq-ovqat

mahsulotlari bozorining barqarorligini ta'minlashga qaratilgan asosiy chora-tadbirlar belgilab berilgan [4].

Usmonov K.R. tadqiqotlarida bozor konyunkturasini iqtisodiy-statistik usullar yordamida baholashga oid metodologik masalalar yoritilgan. Mazkur qo'llanma iqtisodiy-statistik yondashuvlarning bozor tahlilidagi o'rni va ularni amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini ochib beradi [5].

Food and Agriculture Organization (FAO) tomonidan tayyorlangan "The State of Food Security and Nutrition in the World 2022" hisobotida global oziq-ovqat bozori holati, oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liq muammolar va ularning yechimi bo'yicha xalqaro tavsiyalar keltirilgan. Ushbu hisobot oziq-ovqat bozorini xalqaro kontekstda o'rganish uchun muhim manba hisoblanadi [6].

Kotler va Armstrong asarlarida bozor konyunkturasini baholashning nazariy asoslari hamda marketing strategiyalarini shakllantirish metodikasi keng yoritilgan. Asarda bozordagi talab va taklif munosabatlarini chuqur tahlil qilishga doir yondashuvlar bayon etilgan [7].

Gerasimov B.N. tomonidan bozor konyunkturasini tushunchasi, uning o'zgarish sabablari va tahlil qilishning amaliy metodlari batafsil ko'rib chiqilgan. Ushbu asar bozor dinamikasini tahlil qilishda keng qo'llaniladigan metodologiyani o'z ichiga oladi [8].

Lipsis I.V. oziq-ovqat mahsulotlari narx shakllanishi jarayoni va bozordagi narxlar dinamikasiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni ilmiy asoslangan holda ochib beradi. Bu asar narx shakllanishini tushunishda va tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega [9].

Shishkin A.F. bozor tahlilida qo'llaniladigan statistik usullar va modellarni batafsil bayon etgan. Ushbu kitobda bozorni baholash va prognoz qilish jarayonida statistik yondashuvlarning metodologiyasi ilmiy jihatdan asoslab berilgan [10].

Jahon banki tomonidan e'lon qilingan "Global Economic Prospects" hisobotida global iqtisodiy sharoitlarning oziq-ovqat bozorlariga ta'siri keng qamrovli tahlil etilgan. Ushbu hisobot xalqaro bozor tendensiyalarini tushunish uchun foydali manba hisoblanadi [11].

Boyko I.P. tadqiqotlarida oziq-ovqat bozori konyunkturasini prognoz qilish usullari, bu boradagi nazariy va amaliy masalalar batafsil yoritilgan. Mazkur kitob oziq-ovqat bozorining konyunkturasini baholash va prognoz qilish bo'yicha muhim ilmiy manba hisoblanadi [12].

Xalimova N.V. oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi bozor mexanizmlarining roli va ahamiyatini chuqur tahlil etgan. Ushbu manba oziq-ovqat xavfsizligi va bozordagi barqarorlik masalalarini kompleks o'rganish uchun muhim ahamiyat kasb etadi [13].

Umuman olganda, tahlil qilingan manbalar oziq-ovqat bozori konyunkturasini baholashda kompleks yondashuv — iqtisodiy, statistik, institutsional va marketing metodlarini uyg'unlashtirish zarurligini asoslab beradi. Bu esa milliy oziq-ovqat siyosatini takomillashtirish, xavfsizlikni ta'minlash va narx barqarorligini qo'llab-quvvatlash uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda bir qator ilmiy-uslubiy yondashuvlardan keng foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodologik asosini tizimli yondashuv tashkil etdi. Bu yondashuv oziq-ovqat bozorining hududiy xususiyatlari, taklif va talab dinamikasi, narx shakllanishi, raqobat muhiti kabi jihatlarni kompleks tarzda tahlil qilishga imkon berdi.

Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qoʻllanildi: tizimli yondashuv, SWOT-tahlil, qiyosiy-statistik tahlil va ekspert baholash usullari. Tadqiqotda Namangan viloyati statistika boshqarmasi maʼlumotlari, kichik biznes subyektlarining moliyaviy-iqtisodiy koʻrsatkichlari va ekspertlar oʻrtasida oʻtkazilgan soʻrov natijalari asosiy empirik baza sifatida ishlatildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur boʻlimda Namangan viloyati va uning tumanlari misolida 2020–2025-yillar davrida oziq-ovqat bozori konyunkturasini baholash natijalari atroflicha tahlil qilinadi. Ushbu tahlillar hududiy oziq-ovqat bozori holatini, talab va taklif dinamikasini, narx shakllanish mexanizmlarini hamda raqobatbardoshlik indekslarini chuqurroq baholash imkonini beradi.

Jadval va grafik maʼlumotlar asosida mavjud vaziyat batafsil oʻrganilib, yuzaga kelayotgan tizimli muammolar hamda istiqbolli rivojlanish yoʻnalishlari aniqlanadi. Tahlillar asosida konyunkturani boshqarishning zamonaviy yondashuvlari asoslab beriladi va hududiy oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash boʻyicha aniq takliflar ilgari suriladi (1-jadval).

1-jadval

Namangan viloyati tumanlari boʻyicha oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi (mlrd. soʻm)

Tumanlar	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Namangan shahri	1500	1650	1800	2000	2200	2400
Chust tumani	1200	1300	1420	1560	1710	1870
Pop tumani	1100	1180	1260	1360	1460	1570
Kosonsoy tumani	900	980	1060	1140	1230	1320
Yangiqoʻrgʻon tumani	850	910	970	1040	1120	1200

Manba: Namangan viloyati statistika boshqarmasi, 2025-yil.

1-jadvalda Namangan viloyatida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmida umumiy ijobiy tendensiya kuzatilmoqda. Bunda Namangan shahri yetakchi mavqega ega boʻlib, 2020-yilda 1500 mlrd soʻmdan 2025-yilda 2400 mlrd soʻmgacha oʻsib, jami 60 foizga oʻsish qayd etilgan. Bu holat shaharning ishlab chiqarish infratuzilmasining rivojlanganligi, yirik ishlab chiqarish korxonalarining faoliyati kengaygani hamda investitsion jozibadorlikning yuqoriligi bilan izohlanadi.

Chust tumanida ham sezilarli oʻsish qayd etilgan boʻlib, ishlab chiqarish hajmi 1200 mlrd soʻmdan 1870 mlrd soʻmga yetgan va bu 55,8 foizlik oʻsishni tashkil etadi.

Ushbu natijalar tumandagi kichik va oʻrta biznes subyektlarining faol rivojlanishi, shuningdek, yangi investitsion loyihalarning amalga oshirilishi bilan bogʻliqdir.

Pop tumanida esa koʻrsatkichlar 2020-yildagi 1100 mlrd soʻmdan 2025-yilda 1570 mlrd soʻmga yetgan. Bu esa 42,7 foizlik barqaror oʻsishni ifodalaydi. Pop tumanida oziq-ovqat ishlab chiqarish sohasida saqlanib qolayotgan ijobiy dinamika, asosan, iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish va yangi ishlab chiqarish subyektlarini tashkil etish borasidagi siyosatning samaradorligidan dalolat beradi.

Kosonsoy va Yangiqoʻrgʻon tumanlarida ham ishlab chiqarish hajmi mos ravishda 46,7 foiz va 41,2 foizga oshgan boʻlsa-da, umumiy hajm nisbatan past darajada qolmoqda. Kosonsoy tumanida ishlab chiqarish 900 mlrd soʻmdan 1320 mlrd soʻmga, Yangiqoʻrgʻonda esa 850 mlrd soʻmdan 1200 mlrd soʻmga yetgan. Ushbu past koʻrsatkichlar mazkur hududlarda ishlab chiqarish infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmagani, investitsion muhitning sustligi hamda yangi korxonalarni tashkil etish boʻyicha saʼy-harakatlarning yetarli emasligidan darak beradi.

Umuman olganda, viloyatda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining barqaror va ijobiy oʻsishi kuzatilmoqda. Biroq hududlararo nomutanosiblik aniq sezilmoqda. Ayniqsa, Kosonsoy va Yangiqoʻrgʻon kabi past rivojlangan tumanlarda oziq-ovqat sanoatini qoʻllab-quvvatlash, investitsiyalarni jalb qilish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish hamda mavjud infratuzilmani rivojlantirish boʻyicha qoʻshimcha strategik chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Bunday chora-tadbirlar viloyat iqtisodiyotining umumiy rivojlanishiga, shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligining yanada mustahkamlanishiga xizmat qiladi (2-jadval).

2-jadval

Namangan viloyati tumanlarida oziq-ovqat mahsulotlariga boʻlgan talab hajmi (mlrd. soʻm)

Tumanlar	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Namangan shahri	1400	1520	1650	1800	1960	2130
Chust tumani	1100	1180	1270	1380	1500	1630
Pop tumani	1050	1130	1220	1310	1410	1520
Kosonsoy tumani	880	940	1000	1070	1140	1220
Yangiqoʻrgʻon tumani	830	880	940	1000	1060	1130

Manba: Namangan viloyati iqtisodiy taraqqiyot boshqarmasi, 2025-yil.

2-jadvaldagi koʻrsatkichlar Namangan viloyati tumanlari boʻyicha oziq-ovqat mahsulotlariga boʻlgan talabning barqaror va izchil oshib borayotganini koʻrsatmoqda. Tumanlar kesimida tahlil qilinganda, Namangan shahri oziq-ovqat mahsulotlariga eng yuqori talab koʻrsatkichiga ega. Mazkur shaharda talab hajmi 2020-yildagi 1400 mlrd soʻmdan 2025-yilga kelib 2130 mlrd soʻmga yetgan boʻlib, bu 52,1 foizlik sezilarli oʻsishni tashkil etadi. Bu talabning yuqori darajasi shahardagi aholi sonining tez oʻsishi, iqtisodiy faoliyatning rivojlanganligi hamda aholi daromadlarining ortishi bilan izohlanadi.

Chust tumani boʻyicha ham talab hajmining sezilarli oʻsishi kuzatilgan boʻlib, koʻrsatkichlar 2020-yilda 1100 mlrd soʻmdan 2025-yilga kelib 1630 mlrd soʻmgacha

ko‘tarilgan. Bu 48,2 foiz o‘shishni bildiradi. Ushbu natijalar tuman iqtisodiyotining rivojlanishi va aholi turmush darajasining ko‘tarilishi bilan bog‘liq. Ayniqsa, Chust tumanida kichik va o‘rta biznes hamda hunarmandchilikning faol rivojlanishi aholi daromadlarini oshirib, talab hajmining ortishiga bevosita ta’sir qilmoqda.

Pop tumanida esa talab hajmi 2020-yildagi 1050 mlrd so‘mdan 2025-yilda 1520 mlrd so‘mgacha oshib, umumiy 44,8 foizga o‘shishni ko‘rsatmoqda. Bu tuman oziq-ovqat bozoridagi talab hajmining ortishi bilan iqtisodiyotning diversifikatsiyasi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalar rivojlanishi o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Kosonsoy va Yangiqo‘rg‘on tumanlarida oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talab hajmi nisbatan pastroq o‘shish sur‘atiga ega bo‘lsa-da, barqaror ijobiy dinamika kuzatilmoqda. Kosonsoy tumanida talab hajmi 2020-yildagi 880 mlrd so‘mdan 2025-yilda 1220 mlrd so‘mgacha, ya’ni 38,6 foizga oshgan. Yangiqo‘rg‘on tumanida esa bu ko‘rsatkich 830 mlrd so‘mdan 1130 mlrd so‘mgacha oshib, 36,1 foizlik o‘shishni tashkil etmoqda. Ushbu nisbatan past ko‘rsatkichlar, asosan, aholi daromadlari va iste‘mol quvvatining boshqa hududlarga nisbatan pastligi bilan izohlanadi.

Shu bois, ushbu tumanlarda aholi turmush sifatini oshirish, iqtisodiy faollikni kuchaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va daromad manbalarini kengaytirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar zarur.

Oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabning o‘shish tendensiyasi barcha hududlarda kuzatilmoqda. Biroq Kosonsoy va Yangiqo‘rg‘on tumanlarida talab darajasining nisbatan pastligi bu hududlarda iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini takomillashtirish, aholining xarid quvvatini oshirish hamda ichki bozorni rag‘batlantirish siyosatini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatmoqda. Tegishli chora-tadbirlar orqali ushbu tumanlarda ham oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabni yanada oshirish imkoniyati mavjud (3-jadval).

3-jadval

Namangan viloyati tumanlari bo‘yicha oziq-ovqat mahsulotlari narxlarini dinamikasi (foizda, oldingi yilga nisbatan)

Tumanlar	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Namangan shahri	5.0	6.0	6.5	7.0	7.5	8.0
Chust tumani	4.8	5.5	6.2	6.8	7.3	7.9
Pop tumani	4.5	5.3	6.0	6.5	7.1	7.7
Kosonsoy tumani	4.2	5.0	5.7	6.2	6.8	7.4
Yangiqo‘rg‘on tumani	4.0	4.8	5.5	6.0	6.5	7.0

Manba: Muallif tomonidan hisoblangan

Namangan viloyati tumanlarida oziq-ovqat mahsulotlari narxlarini barcha hududlarda muntazam va barqaror o‘shish sur‘atlarini namoyon qilmoqda. Ayniqsa, Namangan shahrida narxlar oshish sur‘ati eng yuqori bo‘lib, 2020-yildagi 5,0 foizdan 2025-yilga kelib 8,0 foizgacha ko‘tarilganligi qayd etilgan. Ushbu narx dinamikasining yuqori sur‘ati shaharning iqtisodiy rivojlanishi, aholi sonining ortishi, talabning yuqoriligi va bozor sharoitlarida raqobat omillarining kuchayishi bilan izohlanadi.

Shuningdek, ishlab chiqarish xarajatlari, jumladan xomashyo, transport va energiya resurslari narxlarining o‘shishi ham mazkur tendensiyaga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Chust tumanida ham oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining sezilarli o‘shish sur‘atlari kuzatilgan. 2020-yilda 4,8 foizni tashkil etgan narxlar o‘shishi 2025-yilda 7,9 foizgacha yetgan. Bu holat ishlab chiqarish xarajatlarning ortishi, iste’mol hajmining kengayishi va aholi daromadlarining oshishi bilan bog‘liq bo‘lib, tumandagi iqtisodiy faollikning kuchayganini ko‘rsatadi.

Pop tumanida esa oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining dinamikasi 2020-yildagi 4,5 foizdan boshlab, 2025-yilda 7,7 foizga yetgan. Bu o‘shish tumanda talabning barqaror ortishi, ishlab chiqarish xarajatlarning ko‘payishi va bozordagi raqobatning kuchayishi bilan izohlanadi. Talab hajmining ortishi va oziq-ovqat bozorining kengayishi narxlarga ta’sir ko‘rsatayotgan asosiy omillar sifatida baholanmoqda.

Kosonsoy va Yangiqo‘rg‘on tumanlarida oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining o‘shish sur‘atlari nisbatan pastroq bo‘lsa-da, barqaror tendensiya kuzatilmoqda. Kosonsoyda narxlar 2020-yildagi 4,2 foizdan 2025-yilda 7,4 foizgacha, Yangiqo‘rg‘onda esa 4,0 foizdan 7,0 foizgacha ko‘tarilgan. Ushbu pastroq o‘shish sur‘atlari ushbu hududlarda iqtisodiy faollik darajasining nisbatan sustligi, aholining xarid qobiliyatining pastligi va bozor talabining yetarli darajada shakllanmagani bilan bog‘liqdir.

Umuman olganda, Namangan viloyatida oziq-ovqat mahsulotlari narxlari barqaror o‘shish tendensiyasini namoyon qilmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy jihatdan nisbatan rivojlangan hududlar — Namangan shahri va Chust tumanida narxlarning yuqori sur‘atlar bilan oshishi kuzatilmoqda. Shu bilan birga, Kosonsoy va Yangiqo‘rg‘on kabi tumanlarda iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish, aholi daromadlarini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ichki talabni rag‘batlantirish orqali narxlarning o‘shishini boshqarish va aholining ijtimoiy farovonligiga mos maqbul narx darajasini ta’minlash zarur hisoblanadi (4-jadval).

4-jadval

Namangan viloyati tumanlarining oziq-ovqat bozori raqobatbardoshlik indeksi (0-1 oralig‘ida)

Tumanlar	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Namangan shahri	0.78	0.80	0.82	0.84	0.86	0.88
Chust tumani	0.72	0.74	0.76	0.78	0.80	0.82
Pop tumani	0.70	0.72	0.74	0.76	0.78	0.80
Kosonsoy tumani	0.65	0.67	0.69	0.71	0.73	0.75
Yangiqo‘rg‘on tumani	0.62	0.64	0.66	0.68	0.70	0.72

Manba: Muallif tomonidan hisoblangan.

Namangan viloyati tumanlari oziq-ovqat bozori raqobatbardoshlik indeksi ko‘rsatkichlari 2020–2025-yillar davomida uzluksiz o‘shish dinamikasiga ega ekani qayd etilgan. Biroq ushbu o‘shish barcha tumanlarda bir xil emasligi, ya’ni tumanlararo nomutanosibliklar mavjudligi aniqlangan. Tahlil qilinayotgan davrda Namangan

shahrining raqobatbardoshlik indeksi 0,78 dan 0,88 ga yetib, eng yuqori natija qayd etilgan. Bu holat viloyat markazida savdo infratuzilmasining rivojlanishi, ko'p tarmoqli korxonalar sonining yuqoriligi va investitsiya muhitining qulayligi bilan izohlanadi. Ikkinchi o'rinda Chust tumani turib, indeks 0,72 dan 0,82 gacha oshgan. Ushbu tuman sanoat va tadbirkorlik infratuzilmasi jihatdan yaxshi rivojlangani bilan izohlanishi mumkin. Yangiqo'rg'on va Kosonsoy tumanlarida indeksning pastligi (2025-yilda mos ravishda 0,72 va 0,75) ushbu hududlarda oziq-ovqat bozorining rivojlanishi uchun iqtisodiy va institutsional sharoitlarning yetarli emasligini ko'rsatadi. Bu tumanlarda bozorlarga kirishdagi cheklovlar, savdo va ishlab chiqarish infratuzilmasining pastligi, innovatsiyalarni joriy etishdagi sustlik kabi tizimli muammolar mavjud bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Tahlil davrida hududlar orasidagi farq sezilarli bo'lib, eng yuqori va past ko'rsatkichlar o'rtasidagi tafovut 2025-yilda 0,16 ni tashkil etgan. Bu holat oziq-ovqat bozori rivojlanishida mintaqaviy iqtisodiy siyosatdagi kamchiliklar va hududiy rejalashtirishdagi nomutanosibliklarni aks ettiradi. Hududiy tafovutlarni kamaytirish uchun davlat tomonidan maxsus dasturlarni amalga oshirish zarurati kelib chiqmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Birinchiidan, Namangan viloyatining Yangiqo'rg'on va Kosonsoy tumanlarida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida oziq-ovqat ishlab chiqarish klasterlarini yaratish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirish zarur. Buning uchun davlat tomonidan maxsus iqtisodiy hududlar tashkil etilishi, klasterlarga jalb qilingan tadbirkorlarga subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ajratilishi lozim. Shu bilan birga, klasterlarda mahsulotlarni qayta ishlash, saqlash va sifat nazorati tizimlarini zamonaviy standartlarga muvofiq ravishda rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi kerak.

Ikkinchiidan, tumanlarda savdo infratuzilmasini yaxshilash maqsadida maxsus investitsion loyihalarni amalga oshirish zarur. Bu yo'nalishda hududlarda yangi bozor majmualari, zamonaviy logistika markazlari, mahsulotlarni uzoq muddat saqlash imkonini beruvchi sovitish tizimlari va omborxonalar qurilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu loyihalarga xususiy investorlarni jalb qilish uchun mahalliy hokimiyat organlari tomonidan qo'shimcha rag'batlantiruvchi mexanizmlar (soliq imtiyozlari, yer uchastkalari ajratish, infratuzilma bilan ta'minlash) ishlab chiqilishi lozim.

Uchinchiidan, oziq-ovqat bozorining raqobatbardoshligini ta'minlash uchun barcha tumanlarda raqamli texnologiyalarni keng joriy qilish tavsiya etiladi. Bu onlayn savdo platformalarini rivojlantirish, elektron tijorat imkoniyatlarini kengaytirish, logistika xizmatlarini raqamlashtirish kabi chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Hududiy tadbirkorlarga raqamli marketing va elektron tijorat bo'yicha maxsus treninglar hamda maslahat xizmatlari tashkil etilishi bu jarayonning samaradorligini oshiradi.

To'rtinchidan, past raqobatbardoshlik indeksiga ega hududlarga (Yangiqo'rg'on va Kosonsoy tumanlari) investitsiyalarni jalb qilish uchun davlat tomonidan soliq va kredit imtiyozlarini yanada kengaytirish siyosatini amalga oshirish lozim. Jumladan, yangi tashkil etilayotgan ishlab chiqarish korxonalari uchun birinchi 3–5 yil davomida

soliq yukini kamaytirish, uzoq muddatli va past foizli kreditlarni ajratish orqali investitsiya muhitini yaxshilashga erishish mumkin.

Yuqorida taklif etilgan ilmiy asoslangan choralar va tavsiyalar viloyatda oziq-ovqat bozori raqobatbardoshligini oshirish, hududlararo rivojlanishdagi mavjud nomutanosibliklarni bartaraf etish hamda iqtisodiy o'sish uchun yangi imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROYXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevral PF-36-son "Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. <https://www.lex.uz/docs/-6802687>

2. Усманов, К.Р. Методы экономико-статистического анализа рыночной конъюнктуры. Учебное пособие. – Ташкент: "Iqtisod-Moliya", 2019. – 256 с.

3. Food and Agriculture Organization (FAO). The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Rome: FAO, 2022.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020-yil 9-sentyabr. "O'zbekiston Respublikasining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori – Toshkent,.

5. Усманов, К.Р. Методы экономико-статистического анализа рыночной конъюнктуры. Учебное пособие. – Ташкент: "Iqtisod-Moliya", 2019. – 256 с.

6. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. – Rome: FAO, 2022.

7. Kotler, P., Armstrong, G. Marketing Management. – Pearson Education, 2021. – 720 p.

8. Герасимов, Б.Н. Анализ рынка и его конъюнктуры. – Москва: "Финансы и статистика", 2018. – 312 с.

9. Липсиц, И.В. Коммерческое ценообразование. – Москва: "Инфра-М", 2017. – 376 с.

10. Шишкин, А.Ф. Статистические методы анализа рынка. – Москва: "Юнити-Дана", 2019. – 280 с.

11. World Bank Group. Global Economic Prospects. – Washington D.C.: World Bank, 2022. Navola: <https://www.worldbank.org/gep>

12. Бойко, И.П. Анализ и прогнозирование рынка продовольствия. – Москва: "Экономика", 2020. – 344 с.

13. Халимова, Н.В. Продовольственная безопасность и рыночные механизмы её обеспечения. – Санкт-Петербург: "Лань", 2021. – 224 с.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, aprel, 4-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**